

POLITIČKI USPON I PAD VLADIMIRA MEČIARA

Tomislav Fresl

*Poslijediplomski specijalistički studij
Regionalne komparativne studije
Srednje i Jugoistočne Europe,
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu*

1. UVOD

Vladimir Mečiar obilježio je slovačku politiku devedesetih godina prošloga stoljeća. Tri je puta bio slovački premijer, predsjednik Pokreta za demokratsku Slovačku (HZDS) te dva puta predsjednički kandidat (1999. i 2004. godine) sa značajnom podrškom birača.¹ Odveo je Slovačku u nezavisnost, a po njemu je nazvan i specifičan način vladanja – “mečiarizam”. Zemlja je u to vrijeme bila politički, pa i gospodarski pomalo izolirana, a uzrok takvom stanju bio je upravo Mečiarov režim. Prozivali su ga zapadni mediji i političari, a u politologiji i povijesti prikazivan je kao autokrat i kočničar transformacije Slovačke

u zemlju liberalne demokracije. Mnogo je argumenata u prilog takvim tezama i oni će naći svoje mjesto u ovome radu. No, istovremeno, činjenica je da je Mečiar dugo uživao snažnu potporu velikog broja Slovaka, što je višekratno potvrđivano na izborima.² Razumijevanje slovačke politike devedesetih, ali i danas, teško je bez poznavanja Mečiarova političkog djelovanja. U ovom radu nastojat ću ukratko prikazati njegovu biografiju, političku i osobnu, analizirati uzroke i način njegova uspona, opisati glavne društveno-političke rascjepke u Slovačkoj devedesetih, iznijeti rezultate izbora i pokušati objasniti (ne)uspjeh pojedinih političkih opcija. Kako je Vladimir Mečiar vladao, odnosno što obilježava razdoblje njegove političke moći, što je tu moć osiguravalo i podržavalo te kako je i zbog čega ona slabjela? Sve su to pitanja na koja ću pokušati odgovoriti na stranicama što slijede.

¹ Godine 1999. Mečiar je u prvome krugu glasanja osvojio 37,23% glasova, a u drugome 42,81, što nije bilo dovoljno da postane predsjednik. Pobjedio je njegov protukandidat Rudolf Schuster. Pet godina kasnije ponovno je prošao prvi krug osvojivši 32,7% glasova, no u drugom je krugu poražen od Ivana Gašparoviča, prikupivši 40,1% glasova birača koji su izašli na izbore.

² Ta je potpora neosporna, neovisno o ne uvijek sasvim poštenim izborima, o čemu će više riječi biti kasnije.

2. POLITIČKI POČECI I USPON, DO NEZAVISNOSTI SLOVAČKE

Vladimir Mečiar rođen je 26. srpnja 1942. godine u Zvolenu, u današnjoj središnjoj Slovačkoj. Otac mu je bio krojač, a majka domaćica. Imao je još trojicu mlađe braće. Jedini način napretka u tadašnjoj državi bio je preko KP-a. Dogurao je do mjesta predsjednika Okružnog komiteta Čehoslovačke unije mladeži u Žiaru. Međutim za Praškog proljeća (1968) stao je na "pogrešnu", reformsku stranu, a kada je godinu dana kasnije održao i jedan proreformski govor, izbačen je iz Partije. Radio je u tvornici stakla, studirao i završio pravo (Sveučilište Comenius u Bratislavi) 1974. godine, nakon čega se zapošljava kao odvjetnik u jednoj tvrtki. Bavio se i sportom (boks), a politički se ponovno aktivirao onda kada je to bilo moguće, odnosno 1989. godine.

Nakon pada Berlinskog zida otvorio se prostor slobode i promjena i u Čehoslovačkoj. Tako je 1989. godine u slovačkom dijelu zemlje osnovana stranka Javnost protiv nasilja (Verejnost proti nasiliu, dalje u tekstu VPN) čijim je članom postao i Mečiar. Možda nije naodmet reći ponešto i o obilježjima te stranke. Bila je to svojevrsna slovačka inačica češkog Građanskog foruma, odnosno riječ je o klasičnoj forumskoj stranci, tzv. "kišobranskoj organizaciji". Stranke su to koje su krajem 80-ih i početkom 90-ih u Srednjoj i Istočnoj Europi "okupljale vrlo različite ideološke i političke struje, povezane poglavito, a nerijetko i isključivo, suprotstavljanjem komunističkom režimu" (Kasapović, 2003: 84). Mečiar je poznao prave ljude, među ostalima i ključnu osobu Alexandra Dubčeka, a ni radišnost i profesionalnost nikako mu se nisu mogle zanijekati, te je u siječnju

1990. postao ministar unutarnjih poslova slovačkog dijela Federacije.

Prvi demokratski izbori u Čehoslovačkoj održani su u srpnju 1990. godine. VPN je osvojio 29,34% glasova i 48 od ukupno 150 mjesta u slovačkom parlamentu (Slovačko nacionalno vijeće). Uz pomoć Kršćanskog demokratskog pokreta (dalje KDĤ – *Kresťanskodemokratické hnutie*) i njegova 31 zastupnika sastavljena je vlada na čije je čelo imenovan upravo Vladimir Mečiar. No kako se to u pravilu događa s forumskim strankama, unutar VPN-a bilo je sve više neslaganja. Prigovori Mečiaru osobito su se ticali njegova načina vladanja. Prigovaralo mu se da se ponaša autokratski, čak i diktatorski, a prozivan je i zbog navodnog iskorištavanja dosjea komunističke tajne policije, kojima je imao pristup dok je bio ministar unutarnjih poslova. U travnju 1991. godine Mečiar je smijenjen s premijerskog mjesta, a odmah potom osnovao je novu stranku, Narodnu stranku – Pokret za demokratsku Slovačku (*Ludová strana – Hnutie za demokratické Slovensko*, LS – HZDS ili češće samo HZDS, kako ćemo tu stranku nazivati dalje u radu). Među Slovaci- ma u tom trenutku uživa ogromnu potporu, te se sve više smatra da je Mečiar žrtva spletke iz Praga. Potpora vladi nakon tog slučaja drastično je pala. Uživao je dakle veliku popularnost, koju je gradio postupno, a do vrhunca je doveo na izborima u lipnju 1992.

Za formiranje vlade Mečiaru su nedostajala samo dva zastupnika. No ipak je sastavio manjinsku vladu, a prešutnu potporu dali su mu zastupnici SNS-a. Ovdje je nužno objasniti na kakvoj je programskoj platformi HZDS uopće dobio te izbore.

U Slovačkoj je u to vrijeme bilo malo onih koji su jasno tražili nezavisnost, a

Rezultati izbora 1992.³ u slovačkom dijelu Čehoslovačke

STRANKA	broj glasova	postotak	mjesta u parlamentu
Pokret za demokratsku Slovačku (HZDS)	1,148,625	37.26	74
Stranka demokratske ljevice (SDL)	453,203	14.70	29
Kršćanski demokratski pokret (KDH)	273,945	8.89	18
Slovačka nacionalna stranka (SNS)	244,527	7.93	15
Mađarski kršćanski demokratski pokret (MKM) i Koegzistencija (EGYU)	228,885	7.42	14

ni Mečiar nije bio iznimka. Kada je u pitanju stav prema češko-slovačkoj državi, HZDS je zastupao pozicije očuvanja države na konfederalističkim principima. Jedina stranka koja je otvoreno tražila nezavisnost bila je Slovačka nacionalna stranka. Mečiarov pobjednički koktel sastojao se upravo od dobro izbalansiranih stavova prema zaštiti slovačkih nacionalnih interesa, ali uz istovremeno očuvanje zajedničke države s Česima. Slovacima je posebno bilo važno usporavanje ekonomskih reformi i ublažavanje njihovih posljedica. Češka je bila ta koja je željela i provodila reforme, dok su Slovaci strahovali od njih. Strahovali su od budućnosti i neizvjesnosti koju su reforme nosile sa sobom. Mečiar je to prepoznao i upravo takvu vrstu zaštite ponudio svojim biračima, koje je pronašao među starijim ljudima, stanovnicima sela te radnicima industrijalizirane slovačke periferije. Kao izuzetno karizmatična osoba i vrstan govornik lako je pridobivao ljude da ga slijede. Znali su to i njegovi politički protivnici. Ján Čarnogurský, vođa KDH-a, izjavio je kako

Mečiar ima poseban dar ophođenja s malim, običnim ljudima: "On govori njihovim jezikom, razmišlja kao oni. Onako kako se razmišlja zadnjih 40 godina. Neće to biti povratak komunizma, ali hoće povratak takvog načina mišljenja i govorenja." Kako i koliko misli govoriti nakon izbora, Mečiar je pokazao vrlo brzo. Obavijestio je slovačku televiziju da će davati tjedne izjave ili govore koje televizija onda treba emitirati. Tadašnji direktor Jan Fule odvratio mu je da bi bilo bolje kada bi ga novinari mogli ponešto pitati u okviru kakve tjedne emisije i da nije dobro da ima takav neograničen i svojevuljan pristup najvažnijem mediju. Kako je kasnije posvjedočio Fule, Mečiar je to odbio uz komentar kako je "za pitanja i odgovore dovoljno dobar i njegov glasnogovornik".⁴

Nakon izbora glavna je tema bila državna zajednica Čeha i Slovaka. Stein i Orenstein u svome članku "Dileme izgradnje demokratske države u Slovačkoj" (Stein – Orenstein, 1996) pišu kako nije moguće težnje za nezavisnošću ove ili one političke zajednice objašnjava-

³ Tablica sadrži samo rezultate stranaka koje su ušle u parlament; izvor podataka: <http://www2.essex.ac.uk/elect/database/indexElections.asp?country=SLOVAKIA&election=sk92council>, pristupljeno 16. 1. 2010.

⁴ Prevedeno sa stranice <http://www.nytimes.com/1992/08/10/world/foes-of-slovak-chief-fear-he-ll-resist-democracy.html?pagewanted=2&src=pm>, pristupljeno 16. 1. 2010.

ti tek racionalnim odabirom određene gospodarske politike. Dodaju da je o takvom pristupu moglo biti riječi samo u nekim drugim primjerima kada su pojedine federalne jedinice bile spremnije provoditi brže ekonomske reforme, neovisno o političkoj inferiornosti u svojim federalnim državama, kao što je to primjerice bio slučaj Slovenije, ili pak obrnuto, slučaj Češke kao politički superiorne jedinice. Dakle na spomenuti način nije moguće objasniti slovačku nezavisnost. Drugim riječima, mogli bismo zaključiti da je Slovačka postala teret Češkoj, siromašni rođak koji ne dopušta da se ide naprijed. Kako navode spomenuti autori pozivajući se na dvojicu utemeljitelja VPN-a, Slovačka je "bila spremnija na neku vrstu perestrojke nego na masovnu mobilizaciju protiv režima" (Stein – Orenstein, 1996: 126-127). Govoreći u prenesenom smislu, Slovačkoj se nije išlo na Zapad, bez obzira na deklarativnu pripadnost njegovim vrijednostima i tradicijama. U vezi s tim osobito je zanimljiva izjava Romana Zelenaya, istaknutog člana HZDS-a, koji je predviđajući daljnji kulturni i ini razvoj Slovačke i Češke, sa smiješkom rekao kako će Česi za 200 godina (ponovno) govoriti njemački i kako će im trebati pokret poput onog iz 19. stoljeća da vrate svoj češki jezik i kulturu. Vaclav Klaus, pobjednik izbora u Češkoj, nije previše skrivao da zapravo želi – češku nezavisnost. Iako HZDS nije imao mandat svojih birača⁵ da u dogovoru s Česima, odnosno Klausom, rasformira zajedničku državu, to

⁵ 19% HZDS-ovih birača bilo je za nezavisnost, 22% za očuvanje federacije u postojećem obliku, a čak 14% za unitarnu čehoslovačku državu. V. Stein – Orenstein (1996: 133); Butorova (1993); Frič (1992: 79); Souhrrna zprava, str. 103.

je uslijed nemogućnosti postizanja dogovora ipak učinjeno. Slovačka je od 1. siječnja 1993. bila samostalna, a Mečiar je postao premijer i najmoćniji čovjek nove države.

3. VRHUNAC VLADAVINE

Ivan Luluha, tadašnji predsjednik parlamentarnog odbora za vanjsku politiku, svojom je izjavom dao naslutiti da će zemlja voditi pomalo izolacionističku politiku. Naime rekao je kako će, za razliku od Čeha koji su otvoreni prema stranim investicijama, "Slovaci biti više orijentirani prema svojoj domovini, vjerni tradicionalnim vrijednostima kao što su 'moj dom, za mene i moju djecu' i tlu (na kojem žive)"⁶. Mečiar je pak dotad već pokazao na koji način misli vladati zemljom. Trn u oku Zapada bila je njegova retorika prema Mađarima, kako prema onima koji žive u Slovačkoj, gdje čine značajnu manjinu od gotovo 10%, tako i prema onima u matičnoj državi. Izjavljivao je da Mađari održavaju vojne vježbe uz južnu slovačku granicu, što je Mađarska negirala, prijetio mađarskim političarima u Slovačkoj kako će isticanje nacionalnog pitanja i podizanje tenzija smatrati političkim kriminalom i slično. Smijenio je sve one u medijima koji mu nisu bili skloni, nije baš bio sklon ni savjetima svojih stranačkih kolega, a time je vrlo brzo uspio u vlastitoj stranci stvoriti opoziciju. Istaknutu ulogu u kontekstu unutarstranačke opozicije imao je od parlamenta postavljeni predsjednik Michal Kovač, član HZDS-a, ali ne i Mečiarov kandidat. Od njega je Mečiar tražio

⁶ Preuzeto i prevedeno sa stranice *New York Timesa*: <http://www.nytimes.com/1993/01/22/world/in-a-new-slovakia-fears-are-both-new-and-old.html?pagewanted=3&src=pm>, pristupljeno 17. 1. 2010.

da smijeni drugog važnog neistomišljenika, Milana Knažka, ministra vanjskih poslova. Kada je to pod prijetnjom raspisivanja novih izbora predsjednik učinio, Knažko je zajedno s još sedam zastupnika napustio HZDS. Mečiar je na taj način bio prisiljen potpisati i formalnu koaliciju s SNS-om. Uskoro je predsjednik tražio sastavljanje stručne vlade bez istaknutog stranačkog ključa. Čak je i negdašnji Mečiarov kandidat za predsjednika Roman Kovač to podržao,⁷ a pridružio im se i novi ministar vanjskih poslova Moravčík. Ubrzo nakon njihova izbacivanja iz stranke te raskola u SNS-u, Mečiarovoj vladi izglasano je nepovjerenje. Bilo je to u ožujku 1994. godine, a novu su vladu formirali najveća oporbeni stranka SDL, zatim KDH, zastupnici koji su izašli ili su izbačeni iz HZDS-a i mađarski zastupnici. Za premijera je izabran Moravčík, donedavni HZDS-ovac. Dvije skupine bivših pripadnika te stranke ubrzo su se udružile u novu stranku, Demokratsku uniju (DU). U tako šarolikoj koaliciji sigurno je bilo nesuglasica, ali ona se uspješno održavala zahvaljujući zajedničkom interesu – držanju Mečiara podalje od vlasti. Imali su i stanovitih ekonomskih uspjeha, ankete su pokazivale da se Mečiarova popularnost vrti oko 15-20% i sve su to bili dobri razlozi da se raspišu izbori i potvrdi legitimnost vlade. Izbori su raspisani za 30. rujna i 1. listopada 1994. godine.

U međuvremenu, a osobito za vrijeme kampanje, Mečiar je tražio način da se vrati na vrh, iskoristivši ponovo svoju vještinu pridobivanja “običnih, malih ljudi”. Birači su bili pomalo dezorijenti-

rani i frustrirani zbog stalnih promjena vlasti i nestabilnosti stranačkog, a i samog političkog sustava. Mečiar je prepoznao sličnost s talijanskim iskustvima te za svoju kampanju angažirao savjetnike iz tima – Silvija Berlusconi. To dosta govori o karakteru Mečiarove promidžbe. Vrlo uspješno služio se populističkim obećanjima o smanjenju nezaposlenosti, zaustavljanju privatizacije i prodaje slovačkih dobara strancima, a nije propustio spomenuti ni činjenicu da u Moravčíkovo vladi sjede predstavnici Mađara. Nadalje, velik dio birača HZDS-a nekad je živio u agrarnim, a s dolaskom komunizma naglo industrijaliziranim krajevima Slovačke, kojima su zbog zastarjelosti industrije tržišne reforme bile velika prijetnja. No s obzirom na činjenicu da, statistički gledano, među Mečiarovim biračima nije bilo puno više nezaposlenih u odnosu na slovački prosjek, popularnost njega i njegove stranke valja objasniti i na druge načine. Nasuprot ideološkom miksu vladajuće koalicije i neprepoznatljivosti zasluga svake od stranaka u koaliciji, Mečiar i njegov HZDS pozivali su na jedinstvo i izgledali su odlučno i složno. U tom kontekstu treba napomenuti da je više od polovice Mečiarovih birača pozitivnom vrijednošću smatralo “jedinstvo nacije” nasuprot “ideologiji pluralizma i demokracije” koju je podržavalo manje od četvrtine birača.⁸ HZDS-ovi su kandidati stoga, između ostalog, organizirali nogometne utakmice i pjevali u spotovima “Živjela Slovačka”, “pozivajući na

⁷ “Roman Kovač navodno se odlučio na to kad je Mečiar izjavio da bi se članovi stranke trebali zakleti na odanost stranci do smrti.” V. Stein – Orenstein (1996: 135-136).

⁸ Leska, Dusan – Koganova, Viera, *Vol'by 1994 a profilovanie politických strana hnutí na Slovensku*, u: Szomolanyi, Sona, Mesečnikov, Grigorij, ur., *Slovensko: vol'by, 1994., pričiny-dosledky-perspektivy*, Bratislava, Slovenske združenie pre politicke vedy-Interlingua, 1994, str. 88, preneseno iz Stein – Orenstein (1996: 138).

Rezultati izbora 1994. godine

STRANKA	postotak glasova	mjesta u parlamentu
Pokret za demokratsku Slovačku (HZDS) + Seljačka stranka Slovačke (RSS)	34,96	58 + 3
Zajednički izbor (<i>Spoločna Vol'ba</i>) – SDL, SDSS i tri manje stranke	10,41	18
Mađarska koalicija (MK)	10,18	17
Kršćanski demokratski pokret (KDH)	10,08	17
Demokratska unija Slovačke (DU)	8,57	15
Udruženje slovačkih radnika (ZRS)	7,34	13
Slovačka nacionalna stranka (SNS)	5,40	9

domoljubno jedinstvo koje će riješiti sva nacionalna neslaganja” (Stein – Orenstein, 1996: 138). Naime Mečiar je u pravilu bio najpopularniji tamo gdje je to prije rata bio Andrej Hlinka⁹ i njegova Slovačka narodna stranka. Upravo naklonjenost “komunalističkom populizmu” birača s tih područja, kako primjećuju Stein i Orenstein, kao i “paternalistička podloga strukture interesa” objašnjavaju tu činjenicu. Valja istaknuti i to da su Mečiarovi birači uglavnom bili stariji od 60 godina.

S druge strane, SDL, kao moderna socijaldemokratska stranka reformiranih komunista, pomalo je izgubio identitet, “utopljen” u koaliciji s manjim srodnim strankama. Nazvali su se “Zajednički izbor” i time izgubili svoje prepoznatljivo stranačko ime, a odustavši od populističkih obećanja zaštite radnika od okrutnog kapitalizma i nepravdi, prepustili su dio birača Udruženju slovačkih radnika. KDH je dobio čak i

nešto više glasova nego na prethodnim izborima, ali i jednog zastupnika manje jer je ovaj put u raspodjelu mandata bio uključen veći broj stranaka. Tako su i bivši članovi HZDS-a, okupljeni u Demokratsku uniju, našli svoj put do birača te s 15 mandata ušli u parlament. Postotak glasova te raspodjela mandata u parlamentu sa 150 mjesta mogu se vidjeti u priloženoj tablici.

Nakon izbora, više od dva mjeseca pokušavala se sastaviti vlada. Mečiar je postigao velik uspjeh, ali ipak je osvojio manje mandata nego na prethodnim izborima, pa je trebao koalicijskog partnera da bi ponovno preuzeo vlast. Budući da je odbijao svaku pomisao na koaliranje sa stranačkim prebježima iz DU-a, a ni Mađari nisu dolazili u obzir, partner je tražio u SDL-u ili u KDH-u. Iako je bilo članova SDL-a sklonih Mečiaru i koaliciji s HZDS-om, o čemu će više riječi biti kasnije, prevagnulo je mišljenje da to ipak ne dolazi u obzir. Isti su signali pušteni i iz KDH-a. Nije toliko bilo u pitanju neko veliko ideološko razilaženje ili neslaganje. Uostalom, HZDS je, kako smo već istaknuli, itekako nastojao ponuditi odgovore na socijalna pitanja, dakle logičnu izbornu temu SDL-a.

⁹ Svećenik, politički vođa Slovaka do 1938, kada je umro. Katolički populizam, nacionalno buđenje i borba za autonomiju unutar Čehoslovačke osnovna su obilježja njegova djelovanja.

S druge strane, već smo rekli da je glav-
nina stranačke baze HZDS-a bila na
onim područjima gdje je obožavan bio
Andrej Hlinka, a upravo je tu tradiciju
službeno nastojao baštiniti KDH. Ono
što je te dvije stranke tako snažno odbi-
jalo od Mečiaru i njegove stranke bila su
druga suštinska pitanja. Na prvom mje-
stu riječ je o načinu vladanja, odnosno
o Mečiarovim izrazitim autoritarnim
sklonostima, koje je dotad već više puta
imao prilike pokazati. Stranke su se ra-
zilazile i u pogledu otvaranja prema Za-
padu i smjera u kojem je trebalo pokre-
nuti gospodarstvo. Dok je Moravčikova
vlada nastojala pokrenuti val privatiza-
cije, smatrajući je bitnom za “gospodar-
sko i političko osuvremenjivanje” (Stein
– Orenstein, 1996: 143), Mečiar je i ra-
nije činio sve kako bi kontrolu nad slo-
vačkim tvrtkama zadržao u državnim
rukama. S obzirom na to da je namje-
ravao ponovno postati najmoćnijim
Slovakom u zemlji, to automatski zna-
či dodatnu koncentraciju osobne moći.
Vratimo se sada pitanju podrške jednog
dijela SDL-a Mečiaru. Direktori velikih
slovačkih tvrtki koji su se protivili priva-
tizaciji bili su osnovali Udruženje indu-
strije (UP), koje je u Moravčikovu vladu
proguralo člana SDL-a Petera Magvaši-
ja, a kada je trebalo gurati SDL u HZDS-
-ovo naručje, jasno je tko je bio najveći
zagovornik takvih nastojanja. Kako bilo,
SDL se ipak odlučio distancirati, a to je
još odlučnije učinio KDH, pa je Mečiaru
ostala samo jedna opcija, da za svo-
ju vladu pridobije i nacionalistički SNS
i ljevičarsko Udruženje slovačkih radni-
ka. Iako naizgled ideološki sasvim ne-
prirodna koalicija, za objašnjenje uspje-
ha njihova dogovora valja potražiti iste
razloge kao kada smo govorili zašto pre-
govori sa strankama članicama Morav-
čikove vlade – nisu uspjeli. Radi se da-

kle o sličnom pogledu na način na koji
treba upravljati zemljom, o mišljenju
kakav karakter režima treba biti. Kako
pišu Hlousek i Kopecek u svom članku
“Cleavages in the Contemporary Czech
and Slovak Politics Between Persistence
and Change”,¹⁰ radi se naprosto o najja-
čem društvenom rascjepu u to vrijeme,
nazvanom mečiarizam protiv antimeči-
arizma. Mečiar je pomalo i oklijevao sa-
staviti vladu sa strankama zbog kojih će
mu biti uskraćeno i najmanje razumi-
jevanje EU-a u koji je deklarativno že-
lio uvesti zemlju. ZRS je baš prije izbo-
ra navelike prosvjedovao protiv EU-a i
NATO-a i “branio” slovačke radnike od
“udaljenih i apstraktnih institucija su-
vremenog kapitalizma” (Stein – Oren-
stein, 1996: 141), dok je SNS istovreme-
no iskazivao ekstremno nacionalističke
stavove, osobito u vezi s mađarskim pi-
tanjem. No da nije sastavio vladu, kre-
nuo bi novi val vaučerske privatizacije,
a to klijentelistička mreža HZDS-a nije
mogla dopustiti.

4. JAČANJE OPORBE, POČETAK KRAJA

Razdoblje koje slijedi obilježeno je
prođublivanjem ranije spomenutog
rascjepa. S jedne strane Mečiar i njego-
va vlada, a s druge oporba, čiji je najis-
taknutiji predstavnik ipak bio predstavn-
nik vlasti – predsjednik Kovač. Koliko je
daleko otišao taj sukob, za vrijeme ko-
jeg je Mečiar pokušavao i opozvati pred-
sjednika, pokazuje i otmica sina Micha-
la Kovača 1995. godine. Organizacija,
odnosno narudžba otmice pripisivana
je Mečiaru, ali to nikada nije dokaza-
no. Zanimljivo je pritom da je 1998. go-
dine abolirao osumnjičenika. Kasniji

¹⁰ Objavljeno na internetskoj stranici: <http://eep.sagepub.com/content/22/3/518>

premijer Džurinda pokušao je ukinuti amnestiju, ali uslijedile su tužbe prvo na domaćim sudovima, a nakon toga i na Sudu za ljudska prava u Strasbourgu. Godine 2008. taj je sud Džurindin potez proglasio nezakonitim. Kada je o gospodarstvu riječ, Slovačka uopće nije stajala loše. BDP je rastao i predviđanja o skorom slomu nisu se obistinila. Privatizacija kako ju je zamislila oporba ipak je poprimila sasvim drugačiji tijek. Vaučerska privatizacija je zaustavljena, a središnju ulogu dobio je Nacionalni imovinski fond, od kojeg su građani umjesto udjela u tvrtkama za svoj novac dobivali zadužnice naplative tek nakon pet godina. Stein i Orenstein to su slikovito opisali kao “neku vrstu *leasinga*, jer država zadržava značajan dio vlasničkih prava sve dok nije zaprimljen i zadnji obrok otplate” (Stein – Orenstein, 1996: 144). Time je i gospodarska moć koncentrirana u Mečiarovim rukama, a on se nje obilato koristio nagrađujući one koji su mu pružali političku podršku. Nisu zanemarive bile ni sumnje u korumpiranost obitelji Mečiar, jer je Vladimirova dvadesetogodišnja kći Magda postala vlasnica filmskog studija Koliba, a premijer je u svom posjedu imao pansion Elektra, nekadašnje radničko odmaralište. S obzirom na velik Mečiarov utjecaj u medijima, sve to tada još nije bilo tako vidljivo. Ono što jest bilo vidljivo bila je međunarodna pozicija Slovačke. U nemalom broju članaka svjetskih tiskovina, između ostalih u *NY Timesu*, kao i u znanstvenim radovima na Zapadu, Slovačka je označavana terminom “pariah state”.¹¹ Iako su definicije toga izraza raz-

ličite, slažu se oko toga da se radi o zemlji s kojom, kolokvijalno rečeno, nitko ne želi imati posla. Premda je bilo naznaka da će Slovačka 1997. godine biti primljena u NATO zajedno s Češkom, Mađarskom i Poljskom, ta je prilika propuštena upravo zbog Mečiarova režima. Odnosi s Europskom Unijom također su bili “na ledu”, a glasovi nezadovoljstva čuli su se ne samo od oporbenih političara već i od umjetnika i intelektualaca. Dana 14. srpnja 1995. njih 200 potpisalo je izjavu kojom su Mečiaru prozvali za atmosferu straha i mržnje u zemlji, za uklanjanje ne samo političkih protivnika već i ravnatelja muzeja i galerija, bibliotekara i mnogih drugih. Usporedili su slovačko društvo s boksačkim ringom u koji ga je Mečiar pretvorio. S obzirom na veliku kontrolu nad medijima, osobito državnom televizijom i radiom, ne čudi što je, prema anketi iz 1996. godine, svaki peti Slovak radije gledao češku televiziju (Ramet, 1997: 129), što ih je većina smatrala da se ljudska prava u njihovoj zemlji ne poštuju i što je čak 67% građana bilo nezadovoljno napretkom demokracije (Ramet, 1997: 127).

Takvo stanje natjeralo je oporbu da se ujedini u borbi protiv Mečiaru kao premijera, ali i mečiarizma kao sustava vladanja, mišljenja i ponašanja. U ljeto 1997. godine osnovana je Slovačka demokratska koalicija (SDK) koja je okupila vrlo šaroliko društvo. Činili su je KDH, Demokratska unija, Demokratska stranka i dvije manje lijevo orijentirane stranke (socijaldemokrati i “zeleni”). Mečiar je malo prije samih izbora zabranio predizborno koaliranje, no oni su tome doskočili tako što su koaliciju registrirali kao stranku čijih su svih 150 članova zapravo kandidati za Nacionalno vijeće Slovačke, odnosno parlament. Isto su učinili i predstavnici Mađara. Iz-

¹¹ Na primjer u knjizi Sabine P. Ramet *Whose democracy? Nationalism, religion, and the doctrine of collective rights in post-1989 Eastern Europe*. V. Ramet (1997: 127).

STRANKA	broj glasova	postotak glasova	mjesta u parlamentu
Pokret za demokratsku Slovačku (HZDS)	907,103	27	43
Slovačka demokratska koalicija (SDK)	884,497	26,33	42
Stranka demokratske ljevice (SDL)	492,507	14,66	23
Stranka mađarske koalicije (MKP/SMK)	306,623	9,12	15
Slovačka nacionalna stranka (SNS)	304,839	9,07	14
Stranka građ. razum. (SOP)	269,343	8,01	13

bori su održani 25. i 26. rujna 1998. godine, izlaznost je bila vrlo visokih 84%, a rezultati su navedeni u tablici (gore).

Pokret za demokratsku Slovačku ponovno je odnio pojedinačnu pobjedu, ali ovaj put nisu imali s kime sklopiti koaliciju. Slovačka nacionalna stranka čak je i ojačala, no ona nije mogla nadoknaditi 15 izgubljenih mandata HZDS-a, a ni 13 ZRS-ovih, stranke koja ovaj put nije ni ušla u parlament. Dogovor dotad opozicijskih stranaka postignut je relativno lako i u vladu su ušli doslovno – svi. Naravno, sve stranke koje su (p)ostale parlamentarne, a ne zovu se SNS ili HZDS. Ponovno je stvorena vrlo heterogena grupacija, koja se ipak složila oko ključnih pitanja – “nužnost obnove demokracije u zemlji, vladavina prava te približavanje Slovačke Europskoj Uniji i NATO-u” (Havlacova, 2009: 116). Zemlju je dalje, prema EU-u i NATO-u, poveo Mikulaš Džurinda, član KDH-a u okviru SDK-koalicije. Bio je to kraj Mečiarove vladavine

Međutim treba reći da to nije bio i kraj Mečiarove popularnosti kod jednog dijela birača. U dva je navrata ušao u drugi krug predsjedničkih izbora, 1999, kada su Slovaci prvi put izravno birali predsjednika, porazio ga je Rudolf Schuster, a 2004. Ivan Gašparovič. Godine 2002. HZDS još je uvijek bio popular-

na stranka s osvojenih 19,5% glasova, no kao i četiri godine ranije nisu mogli pronaći one koji bi s njima koalirali. Nakon toga stranka i Mečiar mijenjaju retoriku i nastoje postati poželjan koalicijski partner. No povećavajući na taj način svoj koalicijski potencijal, gube još jedan dio birača, osobito onih nacionalistički raspoloženih, koji prelaze u okrilje SNS-a. Tako 2006. nacionalisti osvajaju rekordnih gotovo 12%, a HZDS tek 8,79% glasova. Postaju slabiji dio SMER-ove vlade, a 2010. s nešto više od sto tisuća glasova ne uspijevaju ući u parlament. Ti podaci ukazuju na jednu bitnu činjenicu – da je Vladimir Mečiar postao slovačka politička prošlost.¹²

5. ZAKLJUČAK

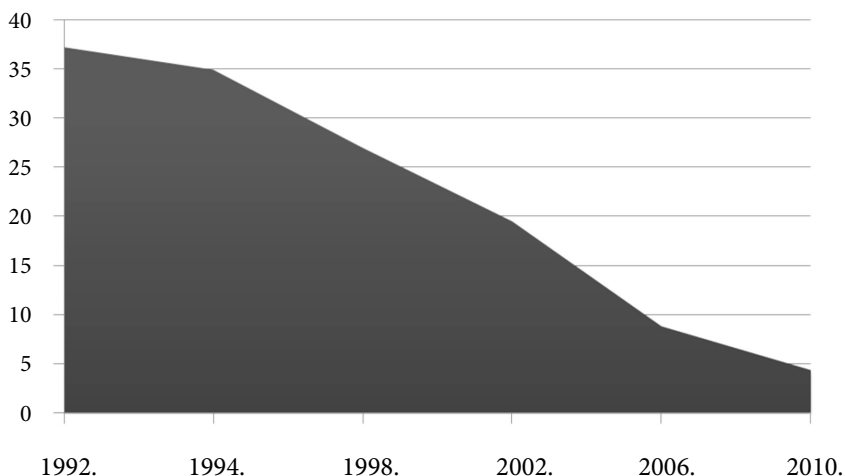
U Hrvatskoj, ali i drugdje, nerijetko se bivšeg slovačkog premijera uspoređivalo s Franjom Tuđmanom, prvim hrvatskim predsjednikom. Isto tako uspoređivane su i dvije države, što u novinskim člancima, što u stručnim i znanstvenim radovima. Ovdje se nismo time suviše bavili, no iako je takva teza svakako (o)branjiva, ipak mi se nakon istraživanja teme nameće zaključak kako bi mnogo lakše bilo argumentirati usporedbu Vladimira Mečiaru i Slobodana

¹² Vidi prilog na kraju rada.

Miloševića. Dakako, pritom bi se valjalo jasno ograditi od mnogih potencijalnih implikacija takve usporedbe, osobito usporedbe vanjskih politika Slovačke i Srbije toga vremena. U oba slučaja na djelu je kombinacija inzistiranja na nacionalnim sentimentima i istodobnog nuđenja zaštite od tranzicije, promjena, privatizacije, te obraćanje stvarnim i potencijalnim gubitnicima ekonomskih reformi. Mečiar je, kao i Milošević, koočio privatizaciju i državnim se tvrtkama koristio kao polugama moći. Obojica su bila osumnjičena za naručivanje ubojstava ili otmica oponenata ili članova njihovih obitelji. No namjera mi nije donositi konačne zaključke o tim pitanjima, već ukazati na činjenicu da Mečiar nipošto nije jedinstven slučaj, ma koliko bio karizmatičan i značajan u okviru slovačke politike u zadnjih 20 godina. Time ova tema ne gubi na zanimljivosti, već

naprotiv, otvara prostor dodatnom proučavanju, komparaciji i uočavanju eventualnih obrazaca. Politička povijest nacije, njezina politička kultura i povijest političkih ideja, socijalna i demografska struktura stanovništva, povijesno-političke okolnosti – sve su to mogući uzroci ili pospješujući faktori pojave određenog tipa političkog poretka u nekoj zemlji u određenom razdoblju. S obzirom na to Vladimir Mečiar čini se gotovo logičnim slovačkim izborom toga vremena. Naravno, štošta se naknadno čini smisljenim i logičnim, no promatrajući Slovačku danas, teško bismo mogli zaključiti da joj je Mečiar dugoročno naštetio. Je li to zasluga onih koji su došli nakon njega ili je možda Mečiar svoju ulogu u slovačkoj politici (pa i povijesti) odigrao onako kako je tadašnja Slovačka to “tražila”, ostavljamo za neke buduće, potencijalno interesantne rasprave.

Prilog. Grafički prikaz postotka osvojenih glasova HZDS-a od 1992. do 2010.

LITERATURA

- Bútorová, Zora (1993) Premyslené 'áno' zániku ČSFR: Image stran a rozpad Česko-Slovenska očami občanov Slovenska. *Sociologický časopis* 29 (1): 88-103.
- Frič, Pavol (1992) Who loves ya Meciar? *East European Reporter*, July-August.
- Havlacova, Zuzana (2002) *The Electoral Geography of the Slovak Republik: A Comparison of the 1994, 1998, and 2002 Parliamentary Elections*. Miami: Florida International University.
- Hloušek, Vit, Kopeček, Lubomir: *Cleavages in the Contemporary Czech and Slovak Politics Between Persistence and Change*, online verzija članka na web-stranici: <http://eep.sagepub.com/content/22/3/518>.
- Kasapović, Mirjana (2003) *Izborni leksikon*. Zagreb: Politička kultura.
- Ramet, Sabrina P. (1997) *Whose democracy? Nationalism, religion, and the doctrine of collective rights in post-1989 Eastern Europe*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Stein, J., Orenstein, M. (1996) Dileme izgradnje demokratske države u Slovačkoj. *Politička misao* 38 (2-3): 121-151.

Internetske stranice

http://www.nytimes.com/1993/01/22/world/in-a-new-slovakia-fears-are-both-new-and-old.html?ref=vladimir_meciar&pagewanted=2, pristupljeno 16. 1. 2010.

http://www.nytimes.com/1992/08/10/world/foes-of-slovak-chief-fear-he-ll-resist-democracy.html?ref=vladimir_meciar, pristupljeno 16. 1. 2010.

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/372008/Vladimir-Meciar>, pristupljeno 16. 1. 2010.

<http://www2.essex.ac.uk/elect/database/indexElections.asp?country=SLOVAKIA&election=sk92council>, pristupljeno 16. 1. 2010.

<http://eep.sagepub.com/content/22/3/518>, pristupljeno 20. 1. 2011.